

УДК 7:7.01

С. В. Прищенко

к.т.н., завідувач кафедри

графічного дизайну і реклами Інституту реклами

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ КОЛЬОРУ: ОБҐРУНТУВАННЯ АВТОРСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ НАУКОВОГО ВИДАННЯ

Запропоновано авторську концепцію наукового видання «Енциклопедія Кольору», яка базується на структурно-системному та історико-культурологічних методах щодо презентації світових досягнень науки про колір. Визначено напрямки комплексного дослідження теорії та практики кольору – мистецтво, дизайн, реклама, персоналії, інституції, матеріали та технології.

Ключові слова: колір, енциклопедія, авторська концепція, комплексне дослідження кольору.

Author's conception of the scientific edition «Encyclopedia of Colour» have been proposed, and which is based on the structural-systemic and historic-culturological methods in relation to the presentation of world achievements of Colour Science. Art, design, advertising, personalities, institutions, materials and technologies have been selected as the main directions of research study in theory and practice of colouring.

Key words: colour, encyclopedia, author's conception, comprehensive research of the colour.

Проблеми, що стосуються кольору, його сприйняття, виміру, систематизації і застосування, стають предметом дискусій на Міжнародних симпозіумах і конгресах. У багатьох країнах існують інститути кольору, колірні комітети, групи кольору, суспільства кольору – організації, що носять різні найменування, але переслідують одну мету – об'єднання національних зусиль у галузі дослідження кольору, розширення знань про нього, централізацію і поширення відповідної інформації. Вони покликані сприяти більш глибокому вивченню кольору, допомагати фахівцям краще зрозуміти роль кольору і ефективніше його використовувати. Збільшується потік науково-технічної інформації та кількість книг, що узагальнюють і систематизують отримані знання про колір, але, на жаль, закордонних авторів.

Колір завжди був та залишається актуальним для всіх, хто використовує його у своїй професійній діяльності. Розв'язання питань колориту базується на глибоких знаннях та осмислюванні досвіду людства в цій галузі, а також на вивченні сукупності наук, які займаються дослідженнями кольору. Фізиків цікавить енергетична природа кольору, фізіологів – процес сприйняття кольору оком людини, психологів – проблема сприйняття кольору та дія його на психіку, здатність викликати різні емоції, біологів – значення кольору в життєдіяльності живих організмів, а математиків – методики вимірювання кольору. Відомий російський художник К.Коровін вважав, що живопис можна порівняти з математикою тому, що відчуття колірних та тонових відношень потребує точності, пропорційності до природи. Змішування фарб у визначених співвідношеннях теж належить до галузі математичних обчислень, а вимірюванням кольору займається колориметрія. Колір є також об'єктом вивчення багатьма вузькими дисциплінами, наприклад, фізіологічною оптикою, анатомією ока, теорією фотографії, хімією фарбників, світлотехнікою, конструюванням комп'ютерів і друкувального обладнання. Всі ці дисципліни вивчають закономірності виникнення колірних відчуттів, кольоророзрізнення та кольоровідтворення.

Якщо розглядати колір як явище культури, то додаються й культурологія, філософія, естетика, історія мистецтва, філологія, археологія, релігія. Важко назвати галузь діяльності людини, до якої колір не мав би жодного відношення. Цим і пояснюється такий складний і синтетич-

ний характер науки про колір та його властивості.

Колір може трактуватися як символ того, що не може бути показано (образ Бога, космічних сил або загробного існування), а за різних історичних епох, особливо в періоди переломних моментів, – як символ відповідних подій або ідей. Колір завжди розкривається в етнокультурному аспекті з урахуванням того, що історичні епохи мали лише їм притаманний колірний вираз та своє колірне мислення, яке є не лише малярським засобом, а також виразником духовного й культурного рівня суспільства, естетичних досягнень, показником пізнання природи, навколишнього світу, засобом спілкування й предметом естетично-духовного обміну. Відомий мистецтвознавець В. Овсійчук у монографії «Українське малярство Х–ХVIII століть. Проблеми кольору» дуже точно дає характеристику кольору як своєрідній національній традиції: «Барва є тонким камертоном часу. Кожне століття чи великі історичні епохи так чи інакше витворюють притаманний їм кольоровий феномен, бо народ в силу географічних умов, історико-суспільного розвитку, традицій, духовного потенціалу виробляє своє відношення до кольору [1]». Інший видатний український мистецтвознавець Д. Степовик детально висвітлює семантику кольорів та вважає колір найхарактернішою ознакою стилю у мистецтві [2].

Надзвичайно цікавими з точки зору своєрідності художньо-образних систем є українське бароко, український модерн, український авангард. Українське народне декоративне мистецтво – невичерпне джерело творчого натхнення для сучасних художників і дизайнерів. Народна культура була і залишається етнічним середовищем, засадою духовності, заснованих на світовій досконалості. Досвід українського мистецтва, яке має ознаки етнокультурної самодостатності, збагатив палітру європейського модернізму: «Для майбутнього національної художньої культури цей факт має важливе методологічне та загальноестетичне значення» [3: 47].

Проблема професійної підготовки висококваліфікованих спеціалістів у галузі мистецтва є надзвичайно актуальною. Важливим чинником навчання майбутніх фахівців є формування художньо-образного мислення засобами колористики, оскільки колір у багатьох різновидах мистецтва та дизайну виконує важливі естетичні, формотворчі, інформативні завдання.

Метою проекту є створення енциклопедії про колір, оскільки кольорознавство у мистецькій освіті – одна з фундаментальних дисциплін. Однак аналіз стану теоретичних основ кольорознавства виявляє, що сучасні наукові уявлення про природу світла та кольору, про механізми зорового сприйняття та кольороутворення ще повністю не увійшли до методики навчання художників і дизайнерів. Актуальність «Енциклопедії Кольору» зумовлена браком наукових видань мистецького спрямування. Ідея створення такої енциклопедії виникла давно, проте фінансові труднощі не дозволяють реалізувати цей культурно-освітній проект.

Цільова аудиторія – студенти, викладачі, аспіранти, художники, дизайнери, архітектори, культурологи та мистецтвознавці, рекламисти, відвідувачі структур перепідготовки та підвищення кваліфікації тощо.

За типом відповідно до ДСТУ 3017-95 [4] видання буде галузевою (тематичною) однотомною енциклопедією (п. 12.28), яке охоплюватиме сукупність наукових знань про колір та його різнобічні аспекти у практичній діяльності. На нашу думку, доцільно підготувати саме енциклопедію, а не енциклопедичний словник, оскільки перелік питань для висвітлення ідеї вельми широкий: мистецтво, дизайн, реклама. Суттєвим моментом є й зазначення Кольору у назві видання з великої літери – колір презентовано як естетичний феномен.

Концепція наукового видання, яке є результатом науково-дослідної роботи та узагальненням авторського досвіду викладання навчальної дисципліни «Кольорознавство» у ВНЗ мистецького спрямування протягом 15 років, базується на структурно-системному та історико-культурологічному методах у вивченні світових досягнень науки про колір. Цінність енциклопедії також полягатиме у систематизації професійної термінології з питань теорії та практики кольору. Проведений моніторинг не виявив подібних видань в Україні. Наявні на-

вчальні посібники з кольорознавства мають переважно компілятивний характер. Авторське бачення енциклопедії ґрунтується саме на науковому підході до кольору, оскільки останніми роками з'являються псевдоенциклопедії, в яких переважно подано відомості про колір в інтер'єрі (а по суті, це кольорові атласи з невеликими текстовими поясненнями та привабливим ілюстративним рядом).

Проте енциклопедії мають бути джерелом знань і відрізнятися від інших видань науковою достовірністю, ґрунтовністю, вивіреністю, чіткою категоризацією інформації, довідковими відомостями. Саме такими є «Енциклопедія українознавства» [5], хід роботи над якою детально описано А.Жуковським [6], «Енциклопедія Сучасної України» [7], «Дизайн: словник-довідник» [8], «Мистецтво ХХ ст.» (рос. мовою) [9], «Дизайн: ілюстрований словник-довідник» (рос. мовою) [10], «Культурологія. ХХ ст.» (рос. мовою) [11].

Досліджено, що статті в енциклопедіях мають кілька типів: статті-огляди, статті-довідки, статті-тлумачення (містять лише дефініції, а в разі запозичення слова з іншої мови – його етимологію) і статті-посилання (відсилають користувача до іншого терміна). Основними типами статей для «Енциклопедії Кольору» обрано статті-огляди та статті-довідки з обов'язковими посиланнями на джерела інформації. Статті-огляди та статті-довідки різняться обсягом та є визначальними для енциклопедій, містять виклади наукових положень, хронологію історичних подій, географічні, біографічні, статистичні відомості тощо. Створенню «Енциклопедії Кольору» передувала розробка алфавітного покажчика – переліку термінів, понять, інституцій, особистостей, які увійдуть до видання.

У дисертаційному дослідженні авторки [12], навчальному посібнику з грифом МОН України [13], навчально-методичному комплексі з кольорознавства [14], а також в інших наукових публікаціях розкрито комплексний підхід до формування колірної середовища з урахуванням його функціональних, соціокультурних та емоційно-естетичних особливостей. Ми виявили, що існує суттєва прогалина у мистецтвознавчих дослідженнях щодо з'ясування впливу декоративно-прикладного мистецтва й колористики України на формування галузі дизайну та реклами. Про це авторка зазначає в низці статей і наголошує на тому, що використання етномотивів у контексті українських колористичних традицій можливе й необхідне у дизайні та рекламі не лише для ідентифікації Української держави у світовій спільноті, а, переважно, для підвищення національної самосвідомості та збереження власної культури [15].

Основні матеріали досліджень представлено на авторському освітньому сайті «Академія кольору» [16], який було започатковано 2006 року з двома розділами – теоретичним (для широкого висвітлення результатів українських та зарубіжних фундаментальних досліджень кольору) і практичним (практики застосування кольору у мистецтві, дизайні та рекламі). Актуальність освітнього авторського сайту з колористики полягає у сучасному погляді на застосування WEB-матеріалів у формі навчальних посібників цієї тематики та гострої необхідності у науковому і навчально-методичному забезпеченні занять з кольорознавства денної, заочної та дистанційної форм навчання у мистецьких вишах. Теоретичний розділ на початковому етапі експерименту (констатувальному) містив стислий курс лекцій, а практичний – приклади виконання вправ студентами з кольорознавства. На аналітико-моделювальному етапі дослідження змістове наповнення сайту було поглиблено і суттєво розширено, додано ілюстративний розділ, словник фахових термінів та робочий зошит з комп'ютерної графіки. Сайт не містить жодної комерційної реклами та існує за рахунок фінансування власника сайту (2006 року було зареєстровано авторське право в Державному департаменті інтелектуальної власності, Україна).

Отже, визначено структуру і зміст друкованого видання «Енциклопедія Кольору», в якому необхідно представити:

- ретроспективу розвитку науки про колір, етимологію термінів;
- функції кольору у природі та суспільстві;

- історико-культурологічні аспекти семантики та символіки кольору;
- колір в етнокультурах світу;
- фізичні основи кольору;
- колірні системи;
- особливості сприйняття кольору;
- естетичні погляди на проблеми кольору;
- психофізіологічний вплив кольорів на людину, явище колірної синестезії;
- принципи побудови колірних гармонійних сполучень;
- колір у стильових течіях мистецтва та дизайну, виражальні засоби;
- здобутки української та світової культури;
- колір як засіб візуальних комунікацій;
- комп'ютерне кольороутворення і стандартизацію кольору;
- матеріали та технології, сучасні можливості у використанні кольору;
- персоналії (видатні вчені, художники, дизайнери, рекламисти, які зробили внесок у становлення та розвиток теорії й практики кольору);
- структури, що займаються дослідженнями кольору;
- висловлювання про колір.

На сьогодні накопичено та опрацьовано велику кількість текстових та ілюстративних матеріалів. Наступним етапом заплановано редагування, верстання, обробку ілюстрацій і поступове їх завантаження на авторський освітній сайт «Академія кольору». У мережі Інтернет представлено велику кількість енциклопедій та словників різної тематики та різного рівня. Серед позитивних прикладів можна назвати онлайн версію згадуваної вище енциклопедії «Культурологія. ХХ ст.» [17].

Паралельно необхідно працювати й над паперовою версією енциклопедії. Повнокольорове видання заплановане українською мовою, проте можливе двомовне (укр.-рос., укр.-нім., укр.-болг., укр.-польск.) чи тримовне (наприклад, укр.-нім.-англ. або іншими мовами), залежно від підтримки меценатів, фондів розвитку культури, грантової програми тощо.

Великий Й. Гете говорив, що він усе життя займався кольором і лише іноді писав вірші... Дослідження Кольору стало сенсом і мого життя та моєї роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Овсійчук В.А. Українське малярство Х–ХVIII століть. Проблеми кольору [Текст] / В.А.Овсійчук. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 1996. – 479 с.
2. Степовик Д.В. Історія української ікони Х–ХХ століть [Текст] / Д. В. Степовик. – Вид. 2-ге, стереотип. – К.: Либідь, 2004. – 440 с.
3. Яців Р. Українське мистецтво ХХ століття: збірник наук. статей [Текст] / Інститут народознавства НАН України. – Львів: Афіша, 2006. – С. 47.
4. ДСТУ 3017-95. Видання. Основні види. Терміни та визначення [Текст]. – Чинний від 01.01.1996. – 34 с.
5. Енциклопедія українознавства. Загальна частина: в 3-х т. [Текст]. – К.: Інститут української археографії НАН України, 1995.
6. Енциклопедичний вісник України: збірник наукових праць. – 2009. – Ч. 1. – 96 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://encyclopedia.kiev.ua/vydaniya/files/Visnuk.pdf>.
7. Енциклопедія Сучасної України [Текст] / НАН України. – К., 2001. – Т. 1. – 823 с.
8. Дизайн: словник-довідник [Текст] / Інститут проблем сучасного мистецтва НАН України/ за ред. М. І. Яковлева. – К.: Фенікс, 2010. – 384 с.
9. Искусство ХХ века: энциклопедия [Текст] / сост. О. Б. Краснова. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2002. – 350 с.

10. Дизайн: иллюстрированный словарь-справочник [Текст] / под общ. ред. Г. Б. Минервина и В. Т. Шимко. – М.: Архитектура-С, 2004. – 288 с.
11. Культурология. XX век: энциклопедия: в 2-х т. [Текст] / гл. редактор и сост. С. Я. Левит. – СПб.: Университетская книга, 1998.
12. Прищенко С. В. Естетичні параметри колористичного формоутворення в рекламній графіці України: дис... канд. техн. наук: 05.01.03 – технічна естетика/ С. В. Прищенко. – К.: КНУБА, 2008. – 162 с.
13. Прищенко С. В. Кольорознавство: навч. посібник [Текст] / С. В. Прищенко / за ред. проф. Є. А. Антоновича. – К.: Альтерпрес, 2010. – 354 с.
14. Прищенко С. В. Кольорознавство. Академічний курс: навчально-методичний комплекс для студентів спеціальності 6.020207 «Дизайн» [Текст] / С. В. Прищенко; за наук. ред. проф. Є. А. Антоновича. – К.: НАКККіМ, 2011. – 80 с.
15. Прищенко С. В. Візуальна мова кольору у мистецтві та рекламі: історико-культурологічний аналіз [Текст] / С. В. Прищенко // Діалог мов – діалог культур. Україна і світ: матеріали III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (1–4 листопада 2012 р.) / Мюнхенський ун-т Людвіга-Максиміліана. – Мюнхен–Берлін: Verlag Otto Sagner, 2013. – С. 871–888.
16. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.koloristika.info.
17. Культурология. XX век: энциклопедия [Электронный ресурс] / гл. редактор и сост. С. Я. Левит. – СПб.: Университетская книга, 1998. – Режим доступа: <http://psylib.org.ua/books/levit01>.